

ข้อยกเว้นการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ Class Action Waiver in Arbitration Agreement

- : ดร. อุบลวรรณ วรรณานนท์
- : Ubolwan Vorakanonta, S.J.D.
- : รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะนิติศาสตร์
- : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
- : E-mail: uvorakanonta@gmail.com

บทคัดย่อ

สัญญาอนุญาโตตุลาการมีบทบาทมากขึ้นในวงการธุรกิจในโลกปัจจุบัน บริษัทและนายจ้างเริ่มหันมาใช้การระงับข้อพิพาททางเลือกแทนการนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล เนื่องด้วยมีความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่าย และรักษาความลับทางธุรกิจได้ ข้อตกลงในเรื่องการอนุญาโตตุลาการนี้อาจถูกเขียนไว้ในข้อสัญญาข้อหนึ่งข้อใดในสัญญาธุรกิจหลัก หรือเขียนเป็นสัญญาอนุญาโตตุลาการแยกต่างหากออกมาอีกฉบับหนึ่ง หรืออยู่ในรูปแบบเงื่อนไขการใช้บริการต่าง ๆ และในประเทศสหรัฐอเมริกาข้อตกลงอนุญาโตตุลาการนี้มักจะมีการระบุเพิ่มเติมกำหนดห้ามมิให้คู่สัญญานำข้อพิพาทไปดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย ซึ่งหลายฝ่ายตั้งข้อสงสัยว่าการระบุข้อความเช่นนี้ถือเป็นการจำกัดสิทธิของผู้บริโภค หรือลูกจ้างในการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ และข้อตกลงเช่นนี้สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมายหรือไม่ ในบทความนี้จะอธิบายถึงการระงับข้อพิพาททางเลือกโดยเน้นการอนุญาโตตุลาการ การอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่ม และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางที่จะทำความเข้าใจถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้เขียนได้ศึกษาสัญญาอนุญาโตตุลาการในองค์กรธุรกิจ คดีที่เกี่ยวข้องในประเทศสหรัฐอเมริกา ข้อกฎหมายที่บังคับใช้ รวมถึงแนวคำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับประเด็นนี้

คำสำคัญ: อนุญาโตตุลาการ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม สัญญา ข้อพิพาท

Abstract

In Today's world, arbitration agreements play a vital role in business sectors. Companies and employers choose to settle the disputes with arbitrations, rather than litigations because of convenience, quicker results, presumed cost savings and confidentiality. The agreement may appear in a main contract as an arbitration clause or separate arbitration agreement or terms of service. In the United States, most arbitration agreements expressly prohibit class actions which lead to the question if this limits rights of consumer and employee to bring in a class action. Will it be enforceable by law? In this article, the author shall describe the alternative dispute resolution focused on arbitration, class arbitration and class action lawsuit as guidance to understanding the issues that arise. The author has studied this issue on the arbitration agreements in business organizations, case studies in the United States, regulations and U.S. Supreme Court decisions.

Keywords: Arbitration, Class Action, Contract, Dispute

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบริษัทกับลูกจ้าง หรือองค์กรธุรกิจต่าง ๆ กับลูกค้า หรือผู้บริโภคนั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความขัดแย้งต่าง ๆ มิให้เห็น รายวันเลยทีเดียว โดยมากองค์กรธุรกิจต่าง ๆ มัก ไม่ชอบ และพยายามหลีกเลี่ยงที่จะถูกฟ้องเป็น จำเลยในลักษณะการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทางออก ที่ถูกนำมาแก้ไขสถานการณ์ คือ การออกแบบ สัญญาการจ้างงาน หรือข้อกำหนดในการใช้บริการ ให้มีการระบุอย่างชัดเจนว่าหากมีปัญหาเกิดขึ้นให้ คู่กรณีนำคดีให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้พิจารณา ตัดสิน และห้ามดำเนินคดีในรูปแบบกลุ่ม ไม่ว่าจะ เป็นอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่ม หรือดำเนินคดีแบบ กลุ่มในชั้นศาลก็ตาม คำถามที่ตามมาของลูกจ้าง หรือผู้บริโภค คือ สัญญาข้อนี้มีผลตามกฎหมาย หรือไม่

การระงับข้อพิพาท

ในอดีตสังคมไทยมีพื้นฐานทางสังคมเป็นไป ในรูปแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย อยู่กันแบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ก็จะทำให้ผู้ใหญ่ในบ้าน หมูบ้าน หรือสังคมนั้น ๆ เป็นผู้ตัดสินปัญหาให้ โดยมากคนกลางที่มาช่วยเจรจา ตัดสินปัญหาให้ต้องเป็นคนกลางที่ไม่มีส่วนได้เสีย กับฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษ ดังนั้น ถือได้ว่าการ ระงับข้อพิพาทโดยไม่นำคดีขึ้นสู่ชั้นศาลนั้นมีอยู่ใน สังคมไทยมาช้านานแล้ว ต่อมาภายหลังรูปแบบ ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทางด้าน ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของคนใน สังคมเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาต่าง ๆ ชับซ้อนมาก

ขึ้น ข้อพิพาททั้งหลายมักถูกนำเข้าสู่กระบวนการ ยุติธรรมมากกว่าจะให้นักกลางมาช่วยเจรจาแก้ไข ปัญหาให้เหมือนเมื่อก่อน แต่กระบวนการในชั้นศาล นั้นก่อให้เกิดความล่าช้า มีค่าใช้จ่ายมากมาย ซึ่งไม่ เหมาะกับข้อพิพาทบางประเภท ทำให้คนหันกลับมา ใช้วิธีแก้ไขความขัดแย้งแบบสมัยก่อน นั่นคือ การ ระงับข้อพิพาททางเลือก

การระงับข้อพิพาท หมายถึง การที่คู่กรณี พิพาทเลือกที่จะระงับข้อพิพาทกันเองด้วยวิธีอื่น ๆ โดยไม่ต้องการนำคดีขึ้นสู่ชั้นศาล ในทางสากล เรียกกระบวนการนี้ว่า การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution-ADR) รูปแบบ ของการระงับข้อพิพาททางเลือกมีหลายประเภท อาทิ การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) การ โกล่เกลี่ย (Mediation) การประนีประนอมข้อพิพาท (Conciliation) การเจรจา (Negotiation)

การไกล่เกลี่ย เป็นการระงับข้อพิพาทที่เกิด ขึ้นได้ตั้งก่อนที่คู่พิพาทจะดำเนินการฟ้องคดี และอยู่ ระหว่างกระบวนการพิจารณาของศาล โดยคู่พิพาทต้อง สมัครใจเข้าสู่การไกล่เกลี่ย โดยข้อพิพาทที่สามารถ เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้นั้น คือ ข้อพิพาท ทางแพ่ง และทางคดีอาญาบางเรื่อง เช่น ความผิด เกี่ยวกับการค้า ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความ ผิดฐานยักยอก ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อ เอกชนคนใดคนหนึ่งเป็นการส่วนตัว และมีได้ก่อ ความเสียหายแก่รัฐหรือสังคมเป็นส่วนรวม

การประนีประนอมข้อพิพาทแบ่งได้เป็นสอง ลักษณะ คือ สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำ กันทั่วไปเมื่อเกิดปัญหาพิพาท หรือข้อขัดแย้งโดยจะ ทำที่ใดก็ได้ และสัญญาประนีประนอมยอมความ ที่ทำในชั้นศาลในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดี

การเจรจา คือ การที่คู่พิพาทตกลงที่จะเจรจากันเองโดยไม่มีบุคคลที่สามมาเกี่ยวข้อง ซึ่งทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา อีกทั้งยังสามารถรักษาความลับระหว่างคู่พิพาทได้เป็นอย่างดี

อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)

อนุญาโตตุลาการเป็นหนึ่งในรูปแบบของการระงับข้อพิพาททางเลือก ซึ่งในปัจจุบันการระงับข้อพิพาททางเลือกเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายเริ่มให้ความสำคัญและเห็นว่าข้อดีมากกว่าข้อเสีย ทั้งในเรื่องของความสะดวก มีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก รวดเร็ว ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่าง ๆ เมื่อเทียบกับกระบวนการทางยุติธรรม สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สามารถรักษาความสัมพันธ์ของคู่กรณีพิพาทกันได้ สามารถที่จะติดต่อทางการค้ากันต่อไปได้ หลังจากการระงับข้อขัดแย้ง อีกทั้งเป็นการรักษาชื่อเสียงและรักษาความลับทางธุรกิจของคู่พิพาทอีกด้วย เพราะกระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้น ดำเนินการเป็นความลับ พยานหลักฐาน และข้อมูลที่น่าเสนอจะไม่สามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานอ้างอิงในชั้นศาลได้ เว้นแต่คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งจะยินยอมเท่านั้น และบางกรณีที่เป็นคดีที่ต้องการให้มีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่พิพาทกันเป็นผู้พิจารณาชี้ขาด ระบบอนุญาโตตุลาการก็เปิดโอกาสให้คู่กรณีพิพาทเลือกบุคคลที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ มาเป็นอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทนั้น ๆ ได้

การอนุญาโตตุลาการนั้นกระทำได้ตั้งแต่เมื่อเกิดมีข้อพิพาทขึ้นระหว่างคู่กรณี โดยไม่จำเป็นต้อง

ฟ้องศาลก่อน หรืออีกทางหนึ่งคือ ทำเมื่อข้อพิพาทนั้นอยู่ในชั้นศาลแล้ว จึงสามารถแบ่งการอนุญาโตตุลาการได้เป็นสองประเภท คือ การอนุญาโตตุลาการนอกศาล และการอนุญาโตตุลาการในศาล ซึ่งในเนื้อหาของบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะในกรณีของการอนุญาโตตุลาการนอกศาล

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอนุญาโตตุลาการภายนอกศาลในประเทศไทย

กฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุญาโตตุลาการภายนอกศาลคือ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 (ส่วนกรณีการอนุญาโตตุลาการในศาลจะใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบังคับ) พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการฉบับนี้จะใช้กับการอนุญาโตตุลาการข้อพิพาทภายในประเทศและระหว่างประเทศที่ทำขึ้นในประเทศไทย และการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่ทำขึ้นในประเทศไทยและที่ทำขึ้นในต่างประเทศ¹

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการยอมรับนับถือและการใช้บังคับคำชี้ขาดอนุญาโตตุลาการต่างประเทศฉบับนครนิวยอร์ก ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2501 (Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards New York, 10 June 1958) หรือที่เรียกกันว่า อนุสัญญากรุงนิวยอร์ก ซึ่งถือว่าเป็นอนุสัญญาที่มีความสำคัญสำหรับการอนุญาโตตุลาการ

¹ เสาวนีย์ อัครโรจน์, คำอธิบายวิชากฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 4.

ประเทศไทยได้มีการอนุวัติการตามอนุสัญญา โดย พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530² ซึ่งต่อมาถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 กฎหมายนี้ยกร่างโดยอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายแม่แบบเกี่ยวกับ อนุญาโตตุลาการของคณะกรรมการการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศขององค์การสหประชาชาติ (UNCITRAL MODEL LAW) และบริบทพิเศษในประเทศไทย เช่น อนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง และความรับผิดชอบทางอาญาของอนุญาโตตุลาการ

สัญญาอนุญาโตตุลาการ

โดยทั่วไปในภาคธุรกิจนั้นมักจะมีการกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งระหว่างคู่สัญญาเอาไว้ในหนังสือสัญญา ไม่ว่าจะเป็นการเจรจาต่อรองระหว่างกัน หรือการนำคดีขึ้นสู่ศาล และในปัจจุบันบริษัทหรือคู่ค้าต่าง ๆ หันมาใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการกันมากขึ้น แน่แน่นอนว่าคู่สัญญาจะระบุไว้ชัดเจนในตัวสัญญาว่าหากมีข้อขัดแย้งให้คู่สัญญาใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการ ดังนั้น การระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการนั้นเกิดจากสัญญาของคู่พิพาทนั่นเอง โดยอาจเป็นข้อสัญญาหนึ่งในสัญญาหลัก เช่น สัญญาซื้อขายหรือเป็นสัญญาอนุญาโตตุลาการแยกต่างหากก็ได้³

ข้อพิพาทที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการได้นั้นต้องไม่ใช่ข้อพิพาทที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน การอนุญาโตตุลาการจึงทำได้เฉพาะทางแพ่งเท่านั้น ในทางปฏิบัติพบได้บ่อยในการระงับข้อพิพาทด้านการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงการขนส่งระหว่างประเทศด้วย

การอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่ม (Class Arbitration)

ในกรณีที่ผู้เสียหายหลายรายมีคู่กรณีซึ่งเป็นจำเลยรายเดียวกัน มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายคล้ายหรือเรื่องเดียวกัน การรวมตัวกันเพื่อดำเนินการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มไปด้วยกันจะช่วยให้เกิดความสะดวกและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกรณีพิพาทมากยิ่งขึ้น โดยคำชี้ขาดที่ออกมาจะผูกมัดกับสมาชิกกลุ่มทั้งหมดเหมือนกัน

การอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มนั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการระบุถึงการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มตั้งแต่เมื่อ 30 กว่าปีก่อน⁴ แต่มาแพร่หลายเมื่อศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา มีคำตัดสินในคดี Green Tree Financial Corp. v. Bazzle, 539 U.S. 444 (2003) โดยศาลกล่าวว่าในกรณีที่สงสัยว่าใช้การอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มได้หรือไม่เพราะไม่ได้มีการระบุเอาไว้ใน

² อนันต์ จันทโรภากร, ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างอนุสัญญากรุงนิวยอร์ก ว่าด้วยการยอมรับและบังคับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1985 กับกฎหมายภายในและสนธิสัญญาระดับอื่น ๆ, วารสารนิติศาสตร์, 2534 (3): 3.

³ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 11.

⁴ Keating v. Superior Court, 645 P.2d 1192, 1209-10 (Cal.1982).

สัญญา กรณีนี้ให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้พิจารณาตีความข้อสัญญาดังกล่าว คือ ยกอำนาจในการตัดสินใจให้แก่อนุญาตตุลาการนั่นเอง⁵

American Arbitration Association Rules for Class Arbitration ได้วางเงื่อนไขในการดำเนินการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่ม คือ 1. ระบุว่าจำนวนสมาชิกกลุ่มมีมากพอหรือไม่ 2. มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกันหรือไม่ 3. ข้อเรียกร้องหรือข้อคัดค้านของผู้แทนกลุ่มเป็นเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มหรือไม่ 4. ผู้แทนกลุ่มจะสามารถดำเนินการคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอหรือไม่ 5. ข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการของผู้แทนกลุ่มจะต้องมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับสมาชิกกลุ่ม⁶

ในส่วนของประเทศไทยนั้นยังไม่พบว่ามีการดำเนินการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มและหากต้องการจะนำมาปฏิบัติอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นควรต้องพิจารณาให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 เนื่องจากกฎหมายนี้ไม่ได้รองรับวิธีการแบบกลุ่มไว้ เพื่อเป็นการตัดปัญหาในการตีความภายหลังว่าสามารถใช้การอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มได้หรือไม่

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Lawsuit)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มถูกนำมาใช้เมื่อนาน

มาแล้ว โดยถือเป็นเวทีของบรรดาผู้เสียหายจากการซื้อสินค้าและบริการ และลูกจ้างทั้งหลายในการที่จะต่อกรกับบริษัทใหญ่ ๆ แน่นอนว่าหลายครั้งในฐานะผู้บริโภค การที่ถูกร้านค้าหรือห้างสรรพสินค้ายักษ์ใหญ่โกงราคาสินค้าเพียงไม่กี่ร้อยบาทนั้น ผู้เสียหายมักจะปล่อยให้เหตุการณ์นั้นผ่านไป บทลงโทษที่ให้แก่ทางร้านค้าก็คือการไม่กลับไปซื้อสินค้าที่นั่นอีก เพราะดูจากภาวะค่าจ้างทนายความและค่าธรรมเนียมในชั้นศาล อีกทั้งเวลาที่ต้องเสียไปในการดำเนินคดีแล้วอาจจะไม่คุ้มค่ากับการเรียกร้องเงินเพียงไม่กี่ร้อย แต่หากข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีผู้บริโภคหลายรายโดนห้างสรรพสินค้ารายเดียวกันโกงราคาในแบบเดียวกัน และเมื่อรวมตัวกันแล้วมูลค่าความเสียหายนั้นสูงชันจนน่าตกใจ การรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินคดีต่อห้างสรรพสินค้าเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายคงไม่ใช่เรื่องที่ควรปล่อยผ่านอีกต่อไป

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีแบบกลุ่มปรากฏครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1960 โดยเป็นการรวมตัวกันของบุคคลธรรมดาหลาย ๆ คนที่มีข้อเรียกร้องในเรื่องเดียวกันต่อจำเลยคนเดียวกัน⁷ เหตุผลในการทำการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อให้ผู้เสียหายหลาย ๆ คนรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันฟ้องคดีต่อจำเลยรายเดียวกันเพื่อให้ตนได้รับชดเชยค่าเสียหาย

⁵ Green Tree Financial Corp. v. Bazzle, 539 U.S 444 (2003).

⁶ American Arbitration Association Rules for Class Arbitration (2003), Rule 4 Class Certification.

⁷ Christopher Smithka, From Budapest to Berlin: How implementing class action lawsuits in the European Union would increase competition and strengthen consumer confidence, 27 Wis. Int'l L.J. 175 (2009).

หายจากการที่ได้รับความเสียหายหรือบาดเจ็บในกรณีต่าง ๆ การที่ต้องรวมตัวกันเป็นเพราะในบางครั้งการยื่นฟ้องเดี่ยว ๆ นั้นมีค่าใช้จ่ายสูงและยุ่งยากเกินกว่าที่คน ๆ หนึ่งจะสามารถดำเนินการได้⁸

Federal Rules of Civil Procedure, Rules and Commentary, Rule 23 ได้ระบุในเรื่องของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือ Class Action ไว้ทั้งข้อกำหนดในการที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม รูปแบบของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม รวมไปถึงเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นมักจะสิ้นสุดด้วยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และผู้ถูกฟ้องมักจะเสนอให้ประโยชน์ที่เกี่ยวกับสินค้า หรือบริการของตนกับผู้เสียหาย ซึ่งเรียกว่า “Coupon Settlements”⁹

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศไทย

ต้องยอมรับว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีมานานแล้วในต่างประเทศกลับกลายเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย เหตุผลที่ประเทศไทยเริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพราะกระบวนการดำเนินคดีในลักษณะนี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหาย

รายอื่น ๆ ให้ได้รับการเยียวยา เช่น ผู้เสียหายบางราย ไม่มีความสามารถในการฟ้องคดี หรือผู้เสียหายบางรายที่ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย และไม่ยื่นฟ้องเพราะเกรงว่าค่าทนายความและค่าธรรมเนียมศาลจะมากเกินกว่าความเสียหายที่ตนเรียกร้อง เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นไม่ได้ถูกตราขึ้นใหม่เป็นพระราชบัญญัติ แต่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2558 เพิ่มเติม หมวดที่ 4 ว่าด้วย “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” กฎหมายฉบับนี้ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2558 เริ่มมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 240 วันนับแต่วันที่ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งก็คือเริ่มมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม 2558 ที่ผ่านมา

กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการที่กลุ่มบุคคลจะสามารถรวมตัวกันเพื่อยื่นดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ว่า จะต้องเป็นกรณีที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีสิทธิอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เหมือนกัน ยื่นฟ้องดำเนินคดีต่อจำเลยคนเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะเงื่อนไขนั้นเป็นไปในทางเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

กลุ่มผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ที่ศาลยุติธรรมทุกศาล (ยกเว้นศาลแขวง) อาทิ ศาลแพ่ง ศาลแรงงาน ศาลทรัพย์สินทาง

⁸ George Parker et al., Business Warns EU Against Class Action Suits, Fin. Times, Mar. 14, 2007.

⁹ Christopher R. Leslie, A Market-Based Approach to Coupon Settlements in Antitrust and Consumer Class Action Litigation, 49 UCLA L. Rev. 991 (2002).

ปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลภาษีอากร และศาลจังหวัด แต่ไม่รวมไปถึงศาลปกครองและศาลรัฐธรรมนูญ โดยคดีที่จะขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เช่น คดีผิดสัญญา คดีละเมิด คดีเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม คดีแรงงาน คดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค คดีหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ และคดีการแข่งขันทางการค้า เป็นต้น

รูปแบบของคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เช่นคดีคุ้มครองผู้บริโภค จะเป็นไปในลักษณะที่ผู้เสียหายจำนวนมากได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบการรายเดียวกัน ในกรณีคดีละเมิด อาจเกิดจากอุบัติเหตุต่าง ๆ ทั้งทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่คนจำนวนมากในคราวเดียวกัน และคดีด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศไทยในปัจจุบัน เนื่องจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในแต่ละครั้งนั้นจะส่งผลกระทบต่อให้มีผู้เสียหายจากการกระทำเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ดังนั้น คดีเหล่านี้จึงเหมาะที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อลดภาระของศาล และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้มากยิ่งขึ้น

ข้อห้ามดำเนินคดีแบบกลุ่มในสัญญาอนุญาตตุลาการ

องค์กรธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการใช้การอนุญาตตุลาการในการระงับข้อพิพาทเป็นการทั่วไป มักจะมีข้อกำหนดในสัญญาอนุญาตตุลาการ หรือในสัญญาหลักในส่วนการระงับข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาว่า หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นให้คู่สัญญาใช้การอนุญาตตุลาการในการระงับ ข้อพิพาท และห้ามคู่สัญญาใช้การดำเนิน

คดีแบบกลุ่ม หรือการอนุญาตตุลาการแบบกลุ่ม เนื่องจากบริษัทต่าง ๆ ไม่ต้องการให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพราะฝ่ายผู้เสียหายจะเกิดอำนาจในการต่อรองที่มากกว่าบริษัท จนเกรงว่าตนเองจะเสียเปรียบ จึงระบุในสัญญาเพื่อป้องกันไว้ล่วงหน้า

ข้อกำหนดห้ามเหล่านี้จะระบุอยู่ในลักษณะของสัญญาอนุญาตตุลาการ ซ้อย่อยในสัญญาหลัก ในเรื่องของการระงับข้อพิพาท หรือแม้แต่ในเงื่อนไขการใช้บริการ (Terms of Service) ต่าง ๆ

ต่อไปในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอตัวอย่างสัญญาที่ระบุให้ระงับข้อพิพาทโดยอนุญาตตุลาการ และห้ามไม่ให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม และตัวอย่างคดีของสหรัฐอเมริกาเพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ที่ผู้เขียนเลือกยกตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาเนื่องจากเป็นประเทศที่มีการใช้สัญญาลักษณะนี้กันอย่างแพร่หลาย และเป็นประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญานิวยอร์กเช่นเดียวกับประเทศไทย

ตัวอย่างข้อกำหนดในสัญญาที่ระบุให้ใช้การอนุญาตตุลาการ และห้ามการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

1. eBay User Agreement ในหัวข้อ Legal Disputes ระบุว่า

“You and eBay each agree that any and all disputes or claims that have arisen or may arise between you and eBay relating in any way to or arising out of this or previous versions of the User Agreement, your use of or access to eBay’s Services, or any products or services sold, offered, or purchased through eBay’s Services shall

be resolved exclusively through final and binding arbitration, rather than in court. Alternatively, you may assert your claims in small claims court, if your claims qualify and so long as the matter remains in such court and advances only on an individual (**non-class**, non-representative) basis. The Federal Arbitration Act governs the interpretation and enforcement of this Agreement to Arbitrate.¹⁰

2. Amazon Conditions of Use ในหัวข้อ Disputes ระบุว่า

“Any dispute or claim relating in any way to your use of any Amazon Service, or to any products or services sold or distributed by Amazon or through Amazon.com will be resolved by binding arbitration, rather than in court, except that you may assert claims in small claims court if your claims qualify. The Federal Arbitration Act and federal arbitration law apply to this agreement.

We each agree that any dispute resolution proceedings will be conducted

only on an individual basis and **not in a class, consolidated or representative action.**¹¹”

เห็นได้ชัดจากสองตัวอย่างข้างต้นว่า บริษัทชั้นนำอย่าง eBay และ Amazon ก็มีแนวปฏิบัติในเรื่องนี้ไปในทางเดียวกัน คือ มีข้อตกลงกับคู่สัญญาที่มาใช้บริการของตน รวมถึงการซื้อขายสินค้าผ่านเว็บไซต์ eBay และ Amazon นั้นว่า หากมีข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทกัน ให้คู่สัญญาใช้การอนุญาโตตุลาการเป็นการยุติข้อพิพาท และได้ระบุไม่ให้ใช้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มอีกด้วย ดังนั้นแม้จะระบุว่าคู่สัญญาอาจนำคดีขึ้นสู่ศาลคดีมโนสาร (Small Claims Court) ได้แต่ต้องเป็นการดำเนินคดีเดี่ยว ไม่ใช่ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั่นเอง

ตัวอย่างคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นข้างต้น

คดี AT&T Mobility LLC v. Concepcion¹² เป็นคดีที่ลูกค้าหลายรายยื่นดำเนินคดีแบบกลุ่มกับบริษัทโทรศัพท์เคลื่อนที่ยักษ์ใหญ่อย่าง AT&T โดยมีข้อเท็จจริงว่า AT&T โฆษณาว่าลูกค้าที่มาสมัครใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่กับ AT&T นั้นจะได้รับโทรศัพท์มือถือฟรี แต่ทว่าทาง AT&T ได้มีการคิดภาษีการขาย (Sales Tax) จากราคาขายปลีกของโทรศัพท์มือถือรุ่นนั้น ๆ ทางลูกค้า

¹⁰ User Agreement, Retrieved May 18, 2016, /from/ <http://pages.ebay.com/help/policies/user-agreement.html#17>

¹¹ Condition of Use, Retrieved May 18, 2016, /from/ http://www.amazon.com/gp/help/customer/display.html/ref=footer_cou?ie=UTF8&nodeId=508088

¹² AT&T Mobility LLC v. Concepcion, 131 S. Ct. 1740, 1744, 179 L. Ed. 2d 742, 161 Lab. Cas. (CCH) P 10368 (2011).

จึงรู้สึกว่าคุณ AT&T เอาเปรียบเพราะสินค้าที่ได้รับนั้นฟรี แต่ทำไมจึงต้องคิดภาษีการขาย จึงรวมตัวกันโดยการฟ้องดำเนินคดีแบบกลุ่มอ้างถึงการที่ AT&T โฆษณาหลอกลวงต่อศาลแขวงในรัฐแคลิฟอร์เนีย และ AT&T ได้ร้องแย้งเข้ามาว่ากลุ่มลูกค้าไม่สามารถใช้วิธีดำเนินคดีแบบกลุ่มกับ AT&T ได้เพราะในสัญญาซื้อขายและให้บริการระหว่างลูกค้าและ AT&T นั้นได้มีข้อสัญญาระบุในเรื่องของการระงับข้อพิพาทไว้ว่าคู่สัญญาตกลงจะใช้การอนุญาโตตุลาการในขั้นตอนการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และระบุห้ามใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลแขวงแคลิฟอร์เนียได้ปฏิเสธคำร้องแย้งของ AT&T โดยศาลเห็นว่าผู้เสียหายสามารถที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่มได้แม้ในสัญญาจะระบุห้ามไว้ก็ตามโดยอ้างว่าข้อกำหนดห้ามดังกล่าวในสัญญานั้นขัดต่อกฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย

AT&T ได้ยื่นอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์เขตที่เก้าแห่งสหรัฐอเมริกา (The United States Court of Appeals for the Ninth Circuit) ซึ่งเป็นศาลอุทธรณ์ที่มีเขตอำนาจในการทบทวนคดีในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ผลคำตัดสินของศาลอุทธรณ์คือยืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้นในเรื่องที่ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อ AT&T ได้ โดยบอกว่าข้อสัญญาที่ห้ามดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นไม่สมเหตุสมผล จึงขัดต่อกฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย

แต่ AT&T ไม่ยอมรับคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ในเรื่องของการให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและยื่นฎีกาต่อศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (The Supreme Court) ซึ่งศาลสูงสุดได้กลับคำพิพากษา

ของศาลอุทธรณ์ โดยยกหลักกฎหมาย The Federal Arbitration Act (FAA) ว่า FAA เป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการใช้ระบบอนุญาโตตุลาการและเป็นกฎหมายที่สร้างความมั่นใจแก่คู่สัญญาว่าข้อตกลงเรื่องการอนุญาโตตุลาการจะบังคับใช้ได้ตามที่กำหนดไว้ในสัญญา และที่สำคัญคือ FAA นั้นเป็นกฎหมายที่สูงกว่ากฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนีย เพราะ FAA เป็นกฎหมายรัฐบาลกลาง (Federal Law) แต่กฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนียนั้นอยู่ในระดับกฎหมายมลรัฐ (States Law) จึงถือว่ากฎหมายของรัฐแคลิฟอร์เนียอยู่ในลำดับรองลงมา ซึ่งหากขัดหรือแย้งกัน ให้บังคับใช้ตาม Federal Law ดังนั้น ศาลสูงสุดจึงบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตกลงกันไว้ นั่นคือ ให้ระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการ โดยไม่ใช้การดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่มีบทบาทสำคัญในประเด็นนี้

จากตัวอย่างข้อตกลงของ eBay และ Amazon รวมถึงคดี AT&T Mobility LLC v. Concepcion ข้างต้นจะเห็นได้ว่ากฎหมาย The Federal Arbitration Act (FAA) นั้นมีบทบาทที่สำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมและเป็นกองทุนให้กับสัญญาหรือข้อตกลงอนุญาโตตุลาการทั้งหลาย FAA มักจะนำไปใช้กับสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างรัฐ (Interstate Commerce) และการทำธุรกรรมทางทะเล เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่าข้อตกลงเรื่องการระงับข้อพิพาทด้วยการอนุญาโตตุลาการใน

หนังสือสัญญานั้นใช้บังคับได้ และยกเลิกไม่ได้¹³

ถึงแม้ว่า FAA เป็นกฎหมายรัฐบาลกลางหรือ Federal Law ซึ่งหากขัดหรือแย้งกับกฎหมายมลรัฐต่าง ๆ ศาลจะบังคับให้เป็นไปตาม FAA แต่ในบางกรณีก็มีการยกเว้นไว้ เช่น ในกรณีของสัญญาประกัน โดยกฎหมายมลรัฐระบุไม่ให้เกิดการอนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาประกันได้ ทั้งนี้อาศัยอำนาจของ McCarran-Ferguson Act อาทิ รัฐ Missouri และ รัฐ Kentucky (McCarran-Ferguson Act กำหนดว่าการทำสัญญาประกันนั้นเป็นเรื่องของมลรัฐ ซึ่งจะไม่ถูกแทรกแซงโดยกฎหมายรัฐบาลกลาง)¹⁴

แนวคำตัดสินของศาลสูงของสหรัฐอเมริกา ต่อประเด็นนี้

ในภาพรวมแล้วการสนับสนุนของศาลสูงในประเด็นที่ให้บังคับใช้ตามสัญญา คือ ห้ามดำเนินคดีแบบกลุ่มตามที่ระบุสัญญาอนุญาโตตุลาการนั้น ถือว่ายังไม่แพร่หลาย เนื่องจากประเด็นนี้ยังมีข้อถกเถียง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเมื่อเป็นที่สงสัย ศาลจะแจ้งอย่างชัดเจนว่า FAA บังคับให้ใช้การอนุญาโตตุลาการ¹⁵ ในคดี Gilmer v. Interstate/

Johnson Lane Corp¹⁶ โจทก์ซึ่งคือลูกจ้างนำคดีขึ้นสู่ศาลโดยอ้างว่าข้อตกลงเรื่องการอนุญาโตตุลาการในสัญญาจ้างงานบังคับใช้ไม่ได้เพราะมีการระบุห้ามการดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่ศาลสูงก็ตัดสินให้สัญญาจ้างงานดังกล่าวที่ระบุข้อห้ามดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นใช้บังคับได้

แม้จะยังมีประเด็นถกเถียงกันในเรื่องนี้ แต่โดยมากแล้วในกรณีของสัญญาอนุญาโตตุลาการที่ระบุห้ามการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น ศาลมักจะบังคับให้เป็นไปตามที่ระบุในสัญญา คือ ห้ามใช้วิธีดำเนินคดีแบบกลุ่ม แต่ในส่วนของกรณีการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มนั้น หากสัญญาไม่ได้ระบุเอาไว้อย่างชัดเจน ศาลอาจจะยอมให้ใช้วิธีการอนุญาโตตุลาการแบบกลุ่มได้ โดยยึดตามคำพิพากษาจากคดี Green Tree Financial Corp. v. Bazzle เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายอีกทางหนึ่ง

บทสรุป

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการที่มีข้อกำหนดห้ามคู่สัญญานำข้อพิพาทไปดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นสามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย ดังนั้น ลูกจ้าง หรือผู้บริโภคควร

¹³ United States Arbitration Act, 9 U.S.C. § 2 (2006).

A written provision in any ... contract evidencing a transaction involving commerce to settle by arbitration a controversy thereafter arising out of such contract or transaction, or the refusal to perform the whole or any part thereof, or an agreement in writing to submit to arbitration an existing controversy arising out of such a contract, transaction, or refusal, shall be valid, irrevocable, and enforceable, save upon such grounds as exist at law or in equity for the revocation of any contract.

¹⁴ National Home Ins. Co. v. King, E.D.Ky.2003, 291 F.Supp.2d 518.

¹⁵ Moses H. Cone Mem'l Hosp. v. Mercury Constr. Corp., 460 U.S. 1, 23 n.27 (1983); see Dean Witter Reynolds Inc. v. Byrd, 470 U.S. 213, 221 (1985).

¹⁶ Gilmer v. Interstate/Johnson Lane Corp., 500 U.S. 20, 23 (1991).

ที่จะอ่านสัญญาอย่างละเอียดทุกครั้งก่อนที่จะตกลงเซ็นสัญญา เพราะนั่นหมายความว่า คุณได้ยอมรับเงื่อนไขตามที่ได้ระบุเอาไว้ในสัญญาอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ทั้งนี้รวมถึงเงื่อนไขการใช้บริการต่าง ๆ ตามเว็บไซต์อีกด้วย และแม้ว่าประเทศไทยจะยังไม่มีการสรุปประเด็นปัญหาเช่นนี้เอาไว้ในปัจจุบัน แต่หากเกิดเป็นประเด็นปัญหาในอนาคต ผู้เขียนคาดว่าแนวทางคำพิพากษาของศาลไทยน่าจะเป็นไปในทางเดียวกับคำตัดสินของศาลสหรัฐอเมริกาแน่นอน

บรรณานุกรม

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 มาตรา 11.
เสาวนีย์ อัครโรจน์, คำอธิบายวิชากฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 4.
อนันต์ จันทโรภากร, ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างอนุสัญญากรุงนิวยอร์ก ว่าด้วยการยอมรับและบังคับคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ ค.ศ. 1985 กับกฎหมายภายในและสนธิสัญญาดับอื่น ๆ, วารสารนิติศาสตร์, 2534 (3): 3.
American Arbitration Association Rules for Class Arbitration (2003), Rule 4 Class Certification.
AT&T Mobility LLC v. Concepcion, 131 S. Ct. 1740, 1744, 179 L. Ed. 2d 742, 161 Lab. Cas. (CCH) P 10368 (2011).
Condition of Use, Retrieved May 18, 2016, /from/ <http://www.amazon.com/gp/>

help/customer/display.html/ref=footer_cou?ie=UTF8&nodeId=508088
Cone, Moses H., Mem'l Hosp. v. Mercury Constr. Corp., 460 U.S. 1, 23 n.27 (1983); see Dean Witter Reynolds Inc. v. Byrd, 470 U.S. 213, 221 (1985).
Gilmer v. Interstate/Johnson Lane Corp., 500 U.S. 20, 23 (1991).
Green Tree Financial Corp. v. Bazzle, 539 U.S. 444 (2003).
Keating v. Superior Court, 645 P.2d 1192, 1209-10 (Cal.1982).
Leslie, Christopher R., A Market-Based Approach to Coupon Settlements in Antitrust and Consumer Class Action Litigation, 49 UCLA L. Rev. 991 (2002).
National Home Ins. Co. v. King, E.D.Ky. 2003, 291 F.Supp.2d 518.
Parker, George; et al., Business Warns EU Against Class Action Suits, Fin. Times, Mar. 14, 2007.
Smithka, Christopher, From Budapest to Berlin: How implementing class action lawsuits in the European Union would increase competition and strengthen consumer confidence, 27 Wis. Int'l L.J. 175 (2009).
United States Arbitration Act, 9 U.S.C. § 2 (2006).
User Agreement, Retrieved May 18, 2016, /from/ <http://pages.ebay.com/help/policies/user-agreement.html#17>.